

O'zbekistonda axborot xafsizligiga oid sotsiologik yondashuv

Ilmiy rahbar: X. U. Samatov

Y. Y. Turayev

TATU Samarqand filiali Kompyuter

Injineriingi fakulteti 3-bosqich talabasi

Telefon raqami: +998993183431

E-mail: YunusTurayev01@gmail.com

Annotatsiya: O'zbekistonda axborot xafsizligi soxasida sotsiologik qarashlarni o'rganish, jamiyat va insonlarning o'zaro uzviy bog'liqligini ta'minlash va bu borada keng ko'lamli islohotlarni tashkil etish kabi masalalar ko'zda tutilgan.

Kalit so'zlar: Axborot xafsizligi, jamiyat, sotsiologik islohotlar.

O'zbekistonda axborot xafsizligi, yani ma'lumotlarning himoyalanganligi va xavfsizligi, huquqi va texnologik tuzilmalar orqali himoyalangan. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va boshqa qonunlar ma'lumotlarni himoyalashni ta'minlaydi.

O'zbekiston Respublikasining "Shaxsiy ma'lumotlarni himoyalash to'g'risida"gi qonuni shaxsiy ma'lumotlarni himoyalash va ularning xavfsizligini ta'minlashning asoslarini belgilaydi. Bu qonun shaxsiy ma'lumotlarni qo'llab-quvvatlash, ularga xavfsizlikni ta'minlash va ulardan foydalanishni tartibga soladigan asoslar va tartiblarni o'z ichiga oladi.

Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 15 maydagi "O'zbekiston Respublikasining axborot-telekommunikatsiya tarmoqlari sohasini isloh etishning keyingi bosqichi va axborot xavfsizligini ta'minlashning eng muhim vazifalari to'g'risidagi farmoni ham axborot xavfsizligini ta'minlash bo'yicha qo'llanmalar va tadbirlar haqida ko'proq natija berdi . Shuningdek axborot xavfsizligi va jamiyatning bu boradagi munosabatlari axborot tizimlariga, axborot vositalariga va axborotdan foydalanuvchilar tomonidan bildirilgan qarashlar tubdan o'zgardi. Bundan tashqari yechimini kutayotgan bir qancha ma'lum darajadagi muammaslar ham mavjud:

- Yetarlicha xavfsizlik infrastrukturasi mavjud emasligi: Ba'zi kompaniyalar va hokimiyatlar yetarli xavfsizlik infrastrukturasi o'rganish, o'rnatish va ta'minlashda qiyinchiliklarga uchrayotganligi. Bu xavfsizlik infrastrukturasi yetarlicha emasligidan axborot xavfsizligi muammolariga olib keladi.
- Xavfsizlik sohasida kafolat berishning yetarli bo'lmaganligi: Ayrim hollarda kompaniyalar axborot xavfsizligini kafolatlashda yetarli himoya tizimi yuqligidan ogohlantirishni unutishadi. Bu esa shaxsiy ma'lumotlarning himoyasiz ekanidan dalolatdir.
- Internet foydalanuvchilarining xavfsizlikga oid bilimlari: Ko'p internet foydalanuvchilari axborot xavfsizligi haqida yetarli bilimga ega emaslar. Bu esa ularni internetdagi xavfsizlik muammolariga qarshi chora topishi kerakligini ko'rsatadi.

Shu o'rinda axborot xavfsizligi va sotsiologiyaning bir-biriga bog'likligini ifodalasak.

Axborot xavfsizligi - ma'lumotlarni himoyalash va ularga xavfsizlikni ta'minlashning barcha tadbirlarini o'z ichiga olgan konseptdir. Bu ma'lumotlarni yetkazib berish, saqlash va ulardan foydalanish jarayonlarida xavfsizlikni ta'minlash uchun amalga oshiriladigan texnologik, huquqiy, siyosiy va boshqa tadbirlarning barchasini o'z ichiga oladi. Sotsiologiya- inson faoliyatlarini, ijtimoiy tizimlarni, jamiyatni va insonlar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganadigan va tahlil qiladigan ilmiy fan sifatida taniladi.

Sotsiologiya, jamiyatning tuzilishi, rivojlanishi, o'zgarishi va insonlar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganib chiqadi. Bir so'z bilan aytganda sotsiologiya jamiyat asosiga uzviy bog'liq bo'lsa axborot xafsizligi esa shu jamiyat azolarining ijtimoiy faoliyatiga javob beruvchi tizimlardan biridir.

O'zbekiston Respublikasining axborot xavfsizligiga oid hokimiyat organlari, axborot tizimlari, shaxsiy ma'lumotlarga ega bo'lgan shaxslar va jamiyatda umumiy ravishda axborot xavfsizligini ta'minlash uchun ko'p qatlamli tadbirlar amalga oshirilmoqda. Xususan quidagilarni ma'lum qilishimiz mumkun:

1. Qonunlar va qarorlar: O'zbekiston qonunlarida axborot xavfsizligini ta'minlashga oid qonunlar va qarorlar qabul qilingan. Bu qonunlar va qarorlar axborot xavfsizligini ta'minlash, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va internet xavfsizligini ta'minlashga yo'naltirilgan.
2. Xavfsizlik sohasida ko'rsatiladigan xizmatlar: O'zbekiston Respublikasi hokimiyati axborot xavfsizligini ta'minlash bo'yicha xizmatlar ko'rsatadi. Masalan, CERT O'zbekiston (Axborot xavfsizligi bo'yicha Tarmoq Markazi) tashkil etilgan. Ushbu markaz axborot xavfsizligini ta'minlash, internet xavfsizligini oshirish, internetdagi xavfsizlik muammolariga javob berish va axborot xavfsizligi sohasida ko'rsatiladigan boshqa xizmatlarni takomillashtirish bilan shug'ullanadi.
3. Xavfsizlikni ta'minlash sohasida tadbirlar: O'zbekiston Respublikasi hokimiyati axborot xavfsizligi sohasida tadbirlar olib boradi ya'ni internet foydalanuvchilarining ma'lumotlari himoyalangan bo'lishi uchun ijtimoiy ko'nikmalar shakillantirish orqali.
4. Xavfsizlikni ta'minlashga doir dasturlar va uskunalar: O'zbekiston Respublikasida axborot xavfsizligini ta'minlashga doir dasturlar va uskunalar joriy etilgan bo'lib unga ko'ra Respublikada yashovchi har bir shaxs istalgan internet provayderlaridan foydalanishi, qonunda belgilangan tartibda faoliyat olib borishlari ham ko'zda tutilgan.

Ushbu tadbirlar va boshqa harakatlar orqali O'zbekiston Respublikasida axborot xavfsizligi muhim ahamiyatga ega bo'lgan soha sifatida rivojlanmoqda. Insonlarning axborot xavfsizligi sohasidagi muammolar va ularning hal etilishiga oid sotsiologik dunyoqarash juda muhimdir, chunki axborot xavfsizligi insonlar o'rtasidagi aloqalarni, shaxsiy ma'lumotlarni va jamiyatning umumiy xavfsizligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Bu muammolar bilan yuzlashishning sotsiologik jihatdan ko'p asoslari mavjud:

Jamiyat taraqqiyoti va axborot texnologiyalarining rivojlanishi insonlarning axborot xavfsizligiga oid muammolarni hal qilishdir. Yangi texnologiyalar va internetning kengayishi shaxsiy ma'lumotlar va axborotlar internet orqali uzatilishida xavfsizlikka oid xavfli belgilar ham kengaymoqda.

Axborot xavfsizligi sotsiologik islohotlar, jamiyatning axborot va kommunikatsiya sohasidagi o'zgarishlarni tahlil qilish, bu sohadagi muammolarni aniqlash va ularni hal qilish uchun tavsiyalar berish zarur. Quyidagi muhim sotsiologik islohotlar axborot xavfsizligi sohasida olib borilishi kerak bo'lgan ko'nikmalardir:

1. Jamiyatning axborot va kommunikatsiya tizimlarining o'zgarishi: Texnologiyalar rivojlanishi va global kommunikatsiya tarmoqlarining kengayishi, jamiyatdagi axborot va kommunikatsiya tizimlarining o'zgarishidan muammolar yuzaga kelishi bilan bog'liq.
2. Foydalanuvchilar va ma'lumotlarni himoyalash: shaxsiy ma'lumotlarning himoyalash va ma'lumotlarga kirishni cheklashga oid muammolar katta e'tibor talab etadi.
3. Axborot va kommunikatsiya tizimlarining siyosiy va iqtisodiy tashqi ta'sirlaridan himoya qilish, axborot xavfsizligi sohasida muammolar yechilishida hizmat qiladi.
4. Axborot xavfsizligi sohasidagi yangilanishlar, jamiyatning madaniy tizimlariga ham ta'sir ko'rsatadi. Bu yangilanishlar jamiyatdagi fikr va qarorlarni shakllantirishda muhim rolni o'ynaydi.

5. Axborot xavfsizligi va inson huquqlari o'rtasidagi munosabatlarni mustahkamlash, foydalanuvchilar huquqlarini himoya qilish va dahlsizlikni taminlash masalalari ko'zda tutadi.

Sotsiologik islohotlar - axborot xavfsizligi sohasidagi muammolarni tahlil qilish, ularni hal qilish va jamiyatda axborot xavfsizligini ta'minlash uchun tavsiyalar berishga yordam beradi. Axborot xavfsizligi, shaxsiy ma'lumotlarning himoyalanganligi va xavfsizligi bilan bog'liq bo'lib, insonlar o'rtasidagi muloqotlarda katta ahamiyatga ega.

Sotsial norma esa axborot xavfsizligi sohasida qabul qilingan qoidalardir. Misol uchun, shaxsiy ma'lumotlarni himoyalash, xavfsizlik sohasida muammolar yuzaga kelganda yoki boshqalar bilan ma'lumot almashishda qoidalarga amal qilish kutiladi. Sotsial normalar shaxsiy ma'lumotlarni himoyalash, ma'lumotlarni to'plash va ulashish jarayonlarida amal qilishga yordam beradi.

Qonunlar va huquqiy muhofazalar: Rivojlangan mamlakatlarda axborot xavfsizligi sohasida qonunlar va huquqiy muhofazalar kuchli bo'lishi kerak. Huquqiy qarorlar va qonunchilik axborot xavfsizligini ta'minlash uchun zarur bo'lgan tadbiridir.

Texnologiyalarni rivojlantirish: Rivojlangan mamlakatlarda axborot xavfsizligini ta'minlash uchun so'nggi texnologiyalardan foydalanish zarurdir. Xavfsizlik sohasidagi yangi texnologiyalar va usullar foydali ma'lumotlarni himoyalash bilan bog'liq. O'qitish va tarbiya tizimi: Rivojlangan mamlakatlarda axborot xavfsizligi sohasida o'qitish va tarbiya tizimi muhim ahamiyatga ega. Insonlarga axborot xavfsizligi haqida bilim berish, xavfsizlik sohasida muammolar haqida ma'lumotlar berish zarurdir. Sotsial aloqa va shaxsiy ma'lumotlarni himoyalash: Rivojlangan mamlakatlarda sotsial aloqa va shaxsiy ma'lumotlarni himoyalashga katta e'tibor beriladi. Insonlar o'rtasidagi muloqotlar va munosabatlar axborot xavfsizligi sohasida muhimdir.

Xalqaro hamkorlik: Rivojlangan mamlakatlarda xalqaro hamkorlik axborot xafsizligi sohasida yetakchilarni tahlil qilishda muhim ro‘l o‘ynaydi. Ma'lumotlar bilan kafolatlanib, rivojlangan mamlakatlarda axborot xafsizligi sohasida yetakchilarni tahlil qilish va ularni tadbiq etish muhimdir. Bu yo'nalishlarga e'tibor berish, axborot xafsizligini ta'minlash va rivojlantirish xalqaro tajribalar va ko'nikmalarni almashish, axborot xafsizligini rivojlantirishda yordam beradi.

Xulosa. Jamiyatimizning axborot texnologiyalari soxasida foydalanish estetikasi va axborotlarning xafsizlik yo'nalishlarini tubdan takomillashtirish kabi masalalarida quida keltirilgan ma'lumotlar ahamiyatli deb aytishimiz mumkin. Har bir jamiat a'zosi bu borada o'zining ma'lum bir darajada yetarlicha malakaga ega bo'lishi, axborot xavsizligiga qaratilgan e'tiborni yanada oshirishga hizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.J.Xolbekov. Boshqaruv sotsiologiyasi (o'quv qo'llanma) - T. Akademiya 2007.
2. G.S.Karimovich , K.M.Malikovich, T.K.Axmatovich. Axborot xafsizligi Aloqachi – 2008
3. S.S. Qosimov Axborot texnologiyalari xaqida o'quv qo'llanma Toshkent 07
4. www.nasa.gov/statistics
5. www.security.uz
6. www.cert.uz